

**KUST-ÖSTERBOTTENS SAMKOMMUN FÖR SOCIAL- OCH PRIMÄRHÄLSVÅRD
RANNIKKO-POHJANMAAN SOSIAALI- JA PERUSTERVEYDENHUOLLON KUNTAYHTYMÄ**

INFORMATIONSGUIDE GÄLLANDE

VÅLD I NÄRA RELATIONER

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
2. Vad är våld i nära relationer?	6
2.1 Allmänt	6
2.2 Olika former av våld i nära relationer och inom familjen	6
3. Förekomsten av familjevåld	8
4. Våld är ett brott	10
4.1 Barnskyddslagen.....	10
4.2 Strafflagen	10
4.3 Besöksförbud	11
4.4 Sexualbrott.....	13
4.5 Medling.....	13
5. Våldets konsekvenser	14
6. Allmänna verksamhetsprinciper.....	15
6.1 Vikten av förebyggande.....	16
7. Enhetsspecifik handlingsmodell.....	17
7.1 Upptäcka	17
7.2 Identifiera.....	17
7.3 Ingripa.....	18
7.4 K5:s handlingsmodell för våldssituationer i närrelationer och inom familjen	18
8. Kontaktuppgifter	20
8.1 Social- och hälsovårdsväsendet	20
8.2 Vasa mödra- och skyddshem.....	20
8.3 Etelä-Pohjanmaan Ensi- ja turvakotiyhdistys	21
8.5 Brottsofferjouren	21
8.6 Medling.....	22

8.7 Polisen	22
8.8 Åklagarämbetet.....	23
8.9 Rättshjälp	23
8.10 Brottspåföljdsmyndigheten.....	24
8.11 Skolväsendet/skolans elevvård	24
9. Slutord	25
Källor.....	26

Figurer och tabeller

Figur 1. De olika vårdstegen vid konstaterat våld.....	18
Figur 2. Handlingsmodellen för Kust-Österbottens samkommun	19
Figur 3. Vårdkedja.....	19

Bilagor

Bilaga 1. Väkiwallan tunnistaminen	27
Bilaga 2. Direkta frågor.....	28
Bilaga 3. Säkerhetsplan	29
Bilaga 4. Information och diskussionsforum på internet	30

1. Inledning

År 2008 publicerade Social- och hälsovårdsministeriet rekommendationer om förebyggande av våld i nära relationer och inom familjen; *"Identifiera, trygga och agera" – Till social- och hälsovården för ledning och tillsyn av den lokala och regionala verksamheten*". Syftet med rekommendationerna är att de ska fungera som ett verktyg för den kommunala social- och hälsovårdens planerings- och utvecklingsarbete i förebyggandet av våld i nära relationer och inom familjen.

Regionförvaltningsverken genomförde våren 2011 en uppföljningsförfrågan angående den då aktuella situationen beträffande förekomsten av våld i nära relationer och inom familjen i kommunerna/samarbetsområdena. Förverkligandet av rekommendationerna utvärderades sedan på riksnivå år 2012 som en del av evalueringen av grundservicen. För det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer och inom familjen, bad regionförvaltningsverket kommunerna och samarbetsområdena att utse en kontaktperson och en arbetsgrupp. Detta gjordes i fall där en kontaktperson inte redan tillsatts eller om förebyggande av våld inte ingick i de yrkesövergripande arbetsgruppernas uppgiftsbeskrivning. Den utsedda arbetsgruppen skulle vara yrkesövergripande till karaktären.

Våld eller hot om våld i nära relationer sätter långvariga och djupa psykiska spår hos alla familjemedlemmar och förebyggande ansatser är lätta att motivera. Inom Kust-Österbottens samkommun skulle en verksamhetsmodell uppgöras för det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer och inom familjen. Denna verksamhetsmodell kunde exempelvis bifogas till barnskyddsplanen, välfärdsstrategin, trygghetsplanen eller dylika program. Den uppföljningsgrupp vars uppgift varit att uppgöra en plan för barns och ungas välmående har på sitt möte i augusti 2011 konstaterat att våld i nära relationer och inom familjen inte direkt behandlats i planen men att samtliga förebyggande ansatser för barn och unga även förebygger våld inom familjen. Uppföljningsgruppen konstaterade vidare att bildandet av en regional arbetsgrupp vore motiverat och att kommunerna inom K5-området borde ha enhetliga tillvägagångssätt. Samkommunstyrelsen beslöt således (§128/23.11.2011) tillsätta en yrkesövergripande arbetsgrupp för förebyggande av våld i nära relationer och inom familjen. Till medlemmar utsågs socialarbetarna Susanne Lindh från Malax och Åsa Sand från Närpes, närvårdare Sanna Nordman och hälsovårdare Tuula Sandberg från Kristinestad, skolhälsovårdare Gerd Metsäranta från Kaskö, specialbarntädgårdslärare Kerstin Palmqvist

från Korsnäs, biträdande avdelningsskötare Mikaela Granfors från psykosociala enheten och diakonissa Patrica Strömbäck från Malax församling. Till arbetsgruppen kallades därtill Thomas Skur som polisens representant. Som sammankallare fungerade Pirjo Wadén, chefen för vårdarbete och omsorg vid Kust-Österbottens samkommun.

Arbetsgruppen fick i uppgift att utreda de nuvarande sätten att förebygga våld i nära relationer och inom familjen och bereda en verksamhetsmodell med åtgärdsrekommendationer för kommunerna inom samkommuns samarbetsområde. I planen för förebyggande av våld i nära relationer och inom familjen ska uppgifter om de uttrycksformer familjevåld kan få och platser där man kan söka stöd och hjälp framkomma. Planen betonar att våld i nära relationer och inom familjen är ett brott och behandlar därför våldet även ur lagstiftningssynvinkel.

I.o.m att det är mycket svårt att identifiera våld i nära relationer och inom familjen anser arbetsgruppen det vara viktigt att betona och informera om att våldet alltid är oacceptabelt oavsett karaktär. Vem som helst i vår omgivning kan drabbas av våld och våldoffren förekommer i alla åldrar. Arbetsgruppen hoppas att denna handlingsplan för sin del ska vara ett stöd för alla att ta upp en eventuell förekomst av våld i nära relationer eller inom familjen, att söka hjälp och att ingripa i ett så tidigt skede som möjligt.

2. Vad är våld i nära relationer?

2.1 Allmänt

Förekomsten av våld i nära relationer och inom familjen orsakar ofta skam- och skuld känslor och rädsla för de drabbade. Våldet har en tendens att upprepas och bli grövre med tiden och det förekommer i alla socialgrupper och kulturer.

Med familjevåld avses i vid bemärkelse våld som sker inom familjen och i andra släkt- och bekantskapsförhållanden. Mest förekommande är våld inom parförhållanden men det förekommer också t.ex. mellan barn och föräldrar. Även barn kan vara våldsamma mot varandra.

Våld definieras som en förövares utövande av kontroll över en annan människas vilja, behov och önskemål genom användande av verbala och/eller icke verbala handlingar, vilka kränker människans fysiska, psykiska och/eller sociala självbestämmanderätt. Genom våldsamt beteende och/eller genom hot väcker förövaren känslor av rädsla hos offret och uppnår på så sätt makt över den andra människans liv. Våldsutövaren får genom det våldsamma beteendet också kontroll över den andra individens känslor, tankar och handlingar.

2.2 Olika former av våld i nära relationer och inom familjen

- Fysiskt våld

Fysiskt våld är den form av våld som är den lättaste att identifiera. Fysiskt våld kan utövas på många olika sätt, genom t.ex. hotelser, slag eller sparkar. Även handlingar som att ta stryppgrepp, dra i håret, daska eller smälla till någon faller under denna kategori. Användning av egg- och skjutvapen och utförandet av olika tvingande och frihetsberövande handlingar räknas också som fysiska våldshandlingar.

- Psykiskt våld

Psykiskt våld är den vanligaste formen av våld och handlingarna kan vara verbala eller icke verbala. Till olika former av psykiskt våld kan räknas utförandet av handlingar som att; förödmjuka, förakta, skrämja, ropa, svära, utöva påtryckning, håna, kalla någon vid öknamn, hota, kontrollera, ringakta, trakassera, anklaga eller kontrollera och begränsa en annan människas sociala umgänge. Psykiskt våld tenderar börja tämligen obemärkt men övergår ofta till upprepade strävanden att kontrollera och begränsa en annan människas liv. Psykiskt våld innefattar också trakasserier genom olika sociala medier.

- Sexuellt våld

En vanlig form av sexuellt våld är våldtäkt. Sexuellt våld är också att tvinga någon till sex eller andra sexuella aktiviteter samt incest. Som sexuellt våld räknas dessutom våld som riktas mot könsorgan (t.ex. könsstumpning av kvinnor och flickor) samt att förnedra, håna, kalla någon för t.ex. hora samt att kritisera någons kropp.

- Ekonomiskt våld

Ekonomiskt våld är en form av underkuvande och maktutövande. Ekonomiskt våld tar sig uttryck genom exempelvis utpressning, vilseledande, förskingring samt kontroll av offrets användning av pengar. Till den ekonomiska kontrollen ansluter sig också ofta krav på noggranna redogörelser för hur pengarna har använts t.ex. genom att offret skall uppvisa kvitton på hur hon/han använt pengarna.

- Andligt/religiöst våld

Religiöst eller andligt våld innefattar att begränsa en annan människas livsåskådning, levnadssätt eller värderingar. Religiöst/andligt våld är att tvinga eller förbjuda en annan människa att höra till något trossamfund. Religiöst eller andligt våld är också att förakta, underskatta, kontrollera en annan människas tro.

- Kemiskt våld

Kemiskt våld är att förneka en närstående att ta sina läkemedel eller tvinga en närstående att ta t.ex. onödigt sömnmedicin, drogande eller lugnande läkemedel. En form av kemiskt våld är

också att tvinga någon att dricka alkohol i syfte att personen ska somna. Kemiskt våld riktas speciellt mot barn, äldre och handikappade.

- Försummande av vårdnad och tillsyn

Hårdhänt behandling och försummande av fysiska och psykiska grundbehov är också en form av våld. Försummelsen drabbar oftast barn, äldre och handikappade.

3. Förekomsten av familjevåld

Våld förekommer inom alla sociala samhällsklasser, kulturer och åldrar. Vem som helst kan bli utsatt för våldshandlingar, såväl fysiska som psykiska. Största delen av våldsoffren är kvinnor medan män oftast är gärningsmän. Våld i nära relationer eller inom familjen sker vanligen fortgående i perioder och har en tendens att bli allt rårare med tiden.

Enligt undersökningar i Finland har var femte finländsk kvinna upplevt våld eller hot om våld av sin nuvarande partner. Enligt Heiskanen & Ruuskanen (2010) har 16 % av män i parförhållande upplevt våld eller hot om våld av sin nuvarande partner. Ett traditionellt mönster gör sig till känna då erfarenheterna av våld jämförs mellan finländska män och kvinnor. Då den finländska mannen faller offer för våldshandlingar är utövaren ofta en obekant person medan kvinnornas risk att utsättas för våld eller hot om våld av sin tidigare partner är större än männens. Enligt Heiskanen & Ruuskanen (2010) har över 40 % av kvinnorna utsatts för våld av sin tidigare partner. I samma undersökning framkommer att orsaken till ett avslutat parförhållande för 32 % av männen och för 57 % av kvinnorna är förekomsten av våld i förhållandet. Anmärkningsvärt är att våldet inte börjar då beslutet att avsluta förhållandet görs, utan det har ofta pågått under en längre tid. Enligt Ekbrand (2006) är det sällsynt att en manlig partner som inte har utövat våld under parförhållandet skulle bli våldsam efteråt.

En stor del av våldsoffren i parförhållanden besöker inte hälso- och sjukvårdsmottagningar efter att de fallit offer för våldshandlingar. Enligt Heiskanen & Ruuskanen (2010) är detta fenomen vanligt för såväl kvinnor som män. Efter ett avslutat parförhållande söker kvinnor emellertid oftare läkarvård och annan vård än män. Studierna påvisar att familjevåldet

tenderar att vara långvarigare för kvinnor än för män. Av de kvinnor som hade blivit utsatta för våld i sina parförhållanden hade våldet i över hälften av fallen varat i mer än 10 år.

Under barndomen är det fysiska våldet mera förekommande än det sexuella våldet. Pojkar utsätts i större grad för fysiskt våld än flickor. Däremot faller flickor oftare offer för sexuellt våld än pojkar. Det är dock något vanligare att pojkar blir utsatta för våldshandlingar av sin partner under tonårstiden (Heiskanen & Ruuskanen, 2010).

Orsaken till våldet är svartsjuka i ca hälften av de parförhållanden där våld förekommer. Det våldsamma beteendet kan i de flesta fall generellt beskrivas som kontrollerande av den andra människan. Våldet kan exempelvis ta uttryck som att partnern begränsar och hindrar offret att träffa tidigare vänner och släktingar (Heiskanen & Ruuskanen, 2010).

Våldet förekommer ofta under alkoholpåverkan, men inte alltid. Ca 50 % av våld i parförhållande sker under alkoholpåverkan. I 61 % av fallen där våld förekommer i parförhållandet existerar också någon form av missbruk t.ex. alkohol eller narkotika. Enligt nationella undersökningar är det sällan som polisen eller andra myndigheter får kännedom om våldet, utan en stor del av familjevåld förblir okänt (Heiskanen & Ruuskanen, 2010).

Inom polisinrättningen i Österbotten (omfattande kommunerna Vasa, Korsholm, Vörå, Storkyro, Lillkyro, Laihela, Malax, Korsnäs, Närpes, Kaskö och Kristinestad) har de anmälda brotten om familjevåld utgjort en stigande trend under perioden 1999-2011. År 1999 anmäldes till polisen 26 brott som klassificerades som familjevåld medan motsvarande antal år 2011 var 177 brott. Endast en bråkdel av våldsbrott anmäls i allmänhet till polisen och det kan antas att mörkertalet är stort. Familjevåld och våld i nära relationer resulterar i såväl direkta som indirekta betydande kostnader för samhället.

4. Våld är ett brott

4.1 Barnskyddslagen

Enligt barnskyddslagen har barn rätt till en trygg och stimulerande uppväxtmiljö och en harmonisk och mångsidig utveckling samt företrädesrätt till särskilt skydd. Därtill skall vård- och omsorgsnämnden/grundtrygghetsnämnden i kommunen tillsammans med övriga myndigheter följa upp och utveckla uppväxtförhållandena för barn och ungdomar samt avskaffa missförhållanden i uppväxtförhållandena och förebygga uppkomsten av dem.

Om en person som är anställd inom social- och hälsovården, skol- eller polisväsendet, församlingen eller är innehavare av ett förtroendeuppdrag, under den tid han/hon skött sin tjänst eller befattning får till kännedom att ett barn uppenbarligen är i behov av familje- eller individuellt barnskydd, skall han/hon genast meddela detta till en socialarbetare. Familjevåld i en barnfamilj utgör alltid en risk för barnets uppväxt och utvecklingsförhållanden, oberoende om barnet är ett direkt offer för våldet. Ytterligare bör det observeras att alla människor har rätt att göra en anmälan om försummelse eller misshandel av barn och att detta rent av är en medborgarskyldighet.

I K5-området kan man göra en barnskyddsanmälan och berätta om sin oro för ett barn som är i behov av barnskydd till sin egen kommuns socialbyrå. Utanför tjänstetid meddelar personen sin oro till socialjouren tfn (06) 3252347 eller 112.

4.2 Strafflagen

Enligt nuvarande strafflag är det ingen skillnad på om våldsbrott inträffar på allmänna eller privata platser/områden. Detta innebär att även våldsbrott som inträffar på privata platser går under allmänt åtal. Den största förändringen skedde år 2011 när strafflagen 21 kap 16 § ändrades så att åklagaren kan väcka åtal även vid lindrig misshandel fastän den målsägande inte har straffyrkanden i fall där den misstänkta varit en närstående person.

Misshandelsbrotten indelas enligt strafflagen i lindrig misshandel, misshandel och grov misshandel beroende på fysiska eller psykiska skador, gärningssättet och på basen av en helhetsbedömning.

Den som begår fysiskt våld mot någon eller som utan att begå sådant våld skadar någons hälsa, tillfogar honom/henne smärta eller försätter honom/henne i medvetlöshet eller något annat motsvarande tillstånd, skall dömas för misshandel. Försök till misshandel är också straffbart.

Om offret vid misshandel tillfogas svår kroppsskada, allvarlig sjukdom eller försätts i livshotande läge, om brottet begås på ett synnerligen rått eller grymt sätt, eller om skjutvapen, eggvapen eller något annat jämförbart livsfarligt hjälpmedel används och brottet som helhet bedöms som grovt, skall gärningsmannen dömas för grov misshandel. Försök till grov misshandel är straffbart.

Om misshandeln, med hänsyn till att våldet, kränkningen av den kroppsliga integriteten eller den skada som tillfogats offrets hälsa har varit mindre betydande eller med beaktande av andra omständigheter vid brottet, bedömd som en helhet är ringa, skall gärningsmannen dömas för lindrig misshandel.

Åklagaren får väcka åtal för lindrig misshandel endast om målsäganden anmäler brottet till åtal eller gärningen har riktat sig mot en person som är yngre än arton år, mot gärningsmannens make eller tidigare make, syskon, släkting i rakt upp- eller nedstigande led, mot den som har eller har haft gemensamt hushåll med gärningsmannen. Det samma gäller om brottet riktats mot någon annan person som är eller har varit närstående till gärningsmannen på grund av ett jämförbart personligt förhållande, eller om brottet riktats mot en person på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter och gärningsmannen inte hör till arbetsplatsens personal.

Åklagaren får väcka åtal för vållande av personskada endast om målsäganden anmäler brottet till åtal. (Källa: Finlands lag, Strafflagen 21 kap. 16 §).

4.3 Besöksförbud

Syftet med ett besöksförbud är att förebygga brott och förbättra möjligheterna att ingripa vid allvarligt trakasserier. Ett besöksförbud innebär att man för att skydda en persons liv, hälsa,

frihet eller frid kan förbjuda någon annan att ta kontakt med denna person. Besöksförbud kan utfärdas också då den som skall skyddas genom förbudet och den person som förbudet gäller har gemensam bostad.

Besöksförbud kan meddelas om det finns grundad anledning att anta att den person mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot en annan persons liv, hälsa, frihet eller frid eller på annat sätt allvarligt trakassera denna.

Vid bedömningen av förutsättningarna för ett förbud skall de delaktiga personernas förhållanden beaktas. Därtill beaktas arten av de brott eller trakasserier som förekommit och om de har upprepats, samt sannolikheten för att den person mot vilken förbudet avses gälla kommer att fortsätta trakasseriera eller begå ett brott mot den person som känner sig hotad.

Den som meddelats besöksförbud får, i enlighet med vad som avgjorts i ärendet, inte träffa den person som förbudet avses skydda eller på annat sätt kontakta denna. Kontaktförsök får inte heller göras (normalt besöksförbud). Det är likaså förbjudet att följa efter och iaktta den person som förbudet avses skydda.

En person som meddelats besöksförbud till den person som denna delar bostad med, skall avlägsna sig från den gemensamma bostaden och får inte återvända till den.

Om det finns skäl att anta att ett normalt besöksförbud inte är tillräckligt för att avvärja hotet om brott eller trakasserier kan besöksförbudet utvidgas till att också gälla vistelse i närheten av den stadigvarande bostaden, fritidsbostaden, arbetsplatsen eller ett med dessa jämförbart särskilt angivet ställe där den person vistas som förbudet avses skydda (utvidgat besöksförbud). Besöksförbudet gäller inte kontakter för vilka det finns en saklig grund och som är uppenbart nödvändiga.

Ärenden som gäller besöksförbud avgörs i tingsrätten. Besöksförbud får begäras av den person som känner sig hotad eller trakasserad eller av en åklagar-, polis- eller socialmyndighet. Begäran kan vara skriftlig eller muntlig.

Besöksförbud kan meddelas för högst ett år. Besöksförbud avseende gemensam bostad kan dock meddelas för högst tre månader. (Källa: www.poliisi.fi och Finlands lag).

4.4 Sexualbrott

I den finska strafflagen stadgas det om sexualbrott i 20. kapitlet. Sexualbrotten indelas i våldtäkt, grov våldtäkt, tvingande till samlag, tvingande till sexuell handling, sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av barn och grovt sexuellt utnyttjande av barn. Utöver dessa stadgas det skilt om köp av sexuella tjänster och utnyttjande av en person som är föremål för sexhandel samt koppleri.

Med samlag avses enligt strafflagen inträngande med könsorgan i en annans kropp eller sexuellt inträngande i en annans könsorgan.

Med sexuell handling avses i strafflagen en handling som har en väsentligt sexuell innebörd med hänsyn till gärningsmannen och den som handlingen riktade sig mot samt omständigheterna vid handlingen.

Åklagaren får inte väcka åtal för brott då det kommer till tvingande till samlag, tvingande till sexuell handling och sexuellt utnyttjande i fall där gärningsmannen genom att utnyttja sin ställning förövar sig på en person som är synnerligen beroende av denna eller i brott som riktar sig mot en person som har fyllt 18 år, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

Åtalsrätten för sexuellt utnyttjande av barn och grovt sexuellt utnyttjande av barn preskriberas tidigast då målsäganden fyller 28 år. Detsamma gäller våldtäkt, grov våldtäkt, tvingande till samlag, tvingande till sexuell handling, sexuellt utnyttjande, koppleri, grovt koppleri, människohandel och grov människohandel som riktat sig mot en person som inte fyllt 18 år. (Källa: Finlands lag, Strafflagen 20 kap.)

4.5 Medling

Utbildade medlare hjälper parterna att ingå förlikning i tviste- eller brottmål och att komma överens om skadestånd. Medling är frivillig, avgiftsfri och konfidentiell. Medling kan också användas när det gäller förseelser som har begåtts av personer som är under 15 år.

Initiativ till medling kan tas av den misstänkte, brottsoffret, en polis- eller åklagarmyndighet

eller en annan myndighet. I fråga om minderåriga misstänkta eller brottsoffer får också vårdnadshavaren eller andra lagliga företrädare ta initiativ till medling. När ärendet gäller en omyndigförklarad person som nått myndighetsålder, får initiativ till medling också tas av dennes intressebevakare.

När det gäller ett brott som innefattar våld och som riktat sig mot den misstänktes make, maka, barn eller förälder eller mot någon annan som på liknande sätt är närstående till den misstänkte får endast polis- eller åklagarmyndighet ta initiativ till medling.

Om parterna når en gemensam lösning ingås ett avtal om avgörandet. Har parterna en delvis sammanfallande uppfattning om lösningen, uppstår ett partiellt avtal. Om parterna inte kan nå samförstånd på någon punkt, avslutas medlingen. Ett avtal som ger resultat inverkar på åtalsprövningen.

Närmare uppgifter om möjligheterna till medling lämnas av den lokala polisen eller socialmyndigheterna.

(Källa: www.poliisi.fi)

5. Våldets konsekvenser

Våld är, globalt sett, ett av de största hoten mot folkhälsan (WHO 2002). Våld kan framförallt traumatisera och inverka skadligt på flera av människans funktioner. Argumentet om att våld alltid har förekommit betyder inte att vi ska acceptera våldet som en ofrånkomlig del av mänskliga villkor. Våld kan och bör alltid förebyggas.

Våld mot en annan person utgör ett brott, ett socialt problem, ett hälsoproblem, en jämställdhetsfråga och därtill en fråga om mänskliga rättigheter.

Våld traumatiserar alltid offret och fäster sig i minnet hos denna. Kränkningar har en tendens att fästa sig i minnet mer än någon annan upplevelse.

När något som påminner om det upplevda våldet dyker upp kan alla de tidigare känslorna återkomma hos offret, och denna kan återuppleva känslorna om av att vara i fara. Sådana påträngande minnesbilder av trauman försätter kroppen i ett tillstånd av konstant beredskap. Att hela tiden vara på helspänn kan leda till att man inte kan fungera som vanligt. Muskelspänningar, smärtor, sömnproblem, koncentrationsproblem, inlärningsproblem, utmattning, depression hör till de symtom som ingår i symtombilden vid Posttraumatiskt stressyndrom (PSST). Dessa kan drabba såväl vuxna som barn (Almqvist & Broberg 2004; Isdal 2001).

Barn som blir vittne till våld inom familjen är till antalet betydligt fler än de barn som utsätts för fysiska övergrepp eller misshandel (Janson & Almqvist 2000). Nya forskningsrön visar att barnen för det mesta själva upplever sig lika hotade då det är mamman som misshandlas. Barn är särskilt utsatta just på grund av att de är barn med ett biologiskt betingat behov av att tryggt och organiserat kunna knyta an till sina föräldrar. Om föräldrarna inte kan skydda dem utan utsätter dem för våld får det allvarliga effekter på barnets psykiska hälsa och utveckling.

Eva Lundgren (2004) har formulerat begreppet och den teoretiska modellen om *våldets normaliseringsprocess*, som fått stor genomslagskraft. Med normalisering avses den process i vilken våld blir ett normalt inslag i vardagen och som leder fram till att våldet accepteras och försvaras. Utifrån detta resonemang blir offrets möjligheter att skydda sig i en misshandelssituation allt mer försvagade och förmågan att ta sig ur situationen sätts ur spel.

6. Allmänna verksamhetsprinciper

För att kunna hjälpa offren och bryta mönster av familjevåld förutsätts ett samarbete mellan berörda myndigheter och vårdinstanser. För att uppnå bästa resultat behöver hela familjen omfattas av hjälpen.

6.1 Vikten av förebyggande

Till en fungerande servicehelhet hör **förebyggande** av våld i nära relationer och inom familjen. Servicens innehåll och åtgärdernas utformning planeras i kommunerna enligt de olika förvaltnings- och verksamhetsgrenarna.

Det förtigs ofta om våld som förekommer i nära relationer och inom familjen. Våldet blir ofta ett tabubelagt ämne och därför är **igenkännandet** av våldet av stor vikt. Således är det av stor vikt att personal inom social- och hälsovården erhåller sådan utbildning som ökar kapaciteten till att kunna identifiera våldet. Detta är en betydande del av det förebyggande arbetet. Personalen i de olika verksamhetspunkterna innehar en nyckelposition i avbrytandet av våldspiralen genom att ta upp förekomsten av våld till diskussion och genom att göra ingripanden.

Även insikten av **nätverksarbetets** betydelse i det förebyggande arbetet ökar. Många olika aktörers samarbete behövs i såväl det förebyggande arbetet som i det arbete som våldet ger upphov till. Medborgarorganisationer, föreningar, församlingar och andra aktörer från den tredje sektorn bör vara en del av servicenätverket.

Informeringen är en central del av det förebyggande arbetet. Genom en fungerande informering uppmuntras såväl professionella som grannar, släktingar och vänner att ta upp våld till samtal, om dessa misstänker eller ser att våld förekommer i näromgivningen. Bara genom att prata om, och synliggöra, våldet kan våldspiralen brytas.

Speciellt viktigt är det att man inom all kommunal verksamhet, från daghem till skolor och till service som riktar sig till vuxna, lyfter fram och betonar vikten av **verksamhetsformer och arbetssätt som är våldsfria**.

I huvudsak riktas servicen och stödet till den som faller offer för våldet, vilket leder till att **den som utövar våld förblir utan hjälp**. Det bästa sättet att förebygga kommande våld är att våldsamt beteende upphör. Detta förutsätter att stöd som riktar sig till våldsutövare ökas.

7. Enhetsspecifik handlingsmodell

Varje verksamhetsställe utreder den egna enhetens hjälpberedskap och alternativ för vidare hänvisning:

- De egna kompetens- och verksamhetsområdena och de åtgärder som förutsätts och medges
- Befogenhetsgränserna, anmälningsskyldighet och registrering
- Kunskap om övriga myndigheters och hjälpaktörers verksamhets- och kompetensområden
- Vid behov hänvisning till följande hjälpinstans

7.1 Upptäcka

Upptäckandet innebär att misstankar, frågor eller förningar väcks då en person uppvisar våldsamma drag, tecken på våldsbenägenhet eller symptomatiskt beteende. Man märker till exempel att ett barn mår dåligt eller lever i oroliga förhållanden. Man inser att familjevåld eventuellt förekommer.

Se inte mellan fingrarna på familjevåld!

Nonchalera inte de tankar och misstankar som väckts hos dig!

7.2 Identifiera

Identifiering innebär att man inser att det kan vara fråga om familjevåld. Om följande tecken och symtom förekommer, kan det vara fråga om våld:

- Fysiska, t.ex. skrubbsår, bulor, blåmärken o.s.v.
- Mentala, t.ex. ångest, oro, nedstämdhet, ätstörningar o.s.v.
- Sociala, t.ex. våldsbenägenhet eller isolering o.s.v.
- Se allmänna tecken som tyder på misshandel (bilaga 1).

7.3 Ingripa

Om du misstänker att det förekommer familjevåld, ställ direkta frågor:

- Uppträder någon till dig närstående person ibland på ett sätt som gör att du blir rädd för honom/henne?
- Har du blivit hotad, upplevt påtryckningar, eller våld?
- Vad händer om du inte rättar dig efter personens vilja?
- Har personen i fråga förstört föremål som är dina?
- Se direkta frågor vid misstanke om våld i närrelationer och inom familjen (bilaga 2).

Vid misstanke skall du visa med ett förstående och accepterande förhållningssätt att du respekterar och tror personen i fråga!

Avfärda inte problemet!

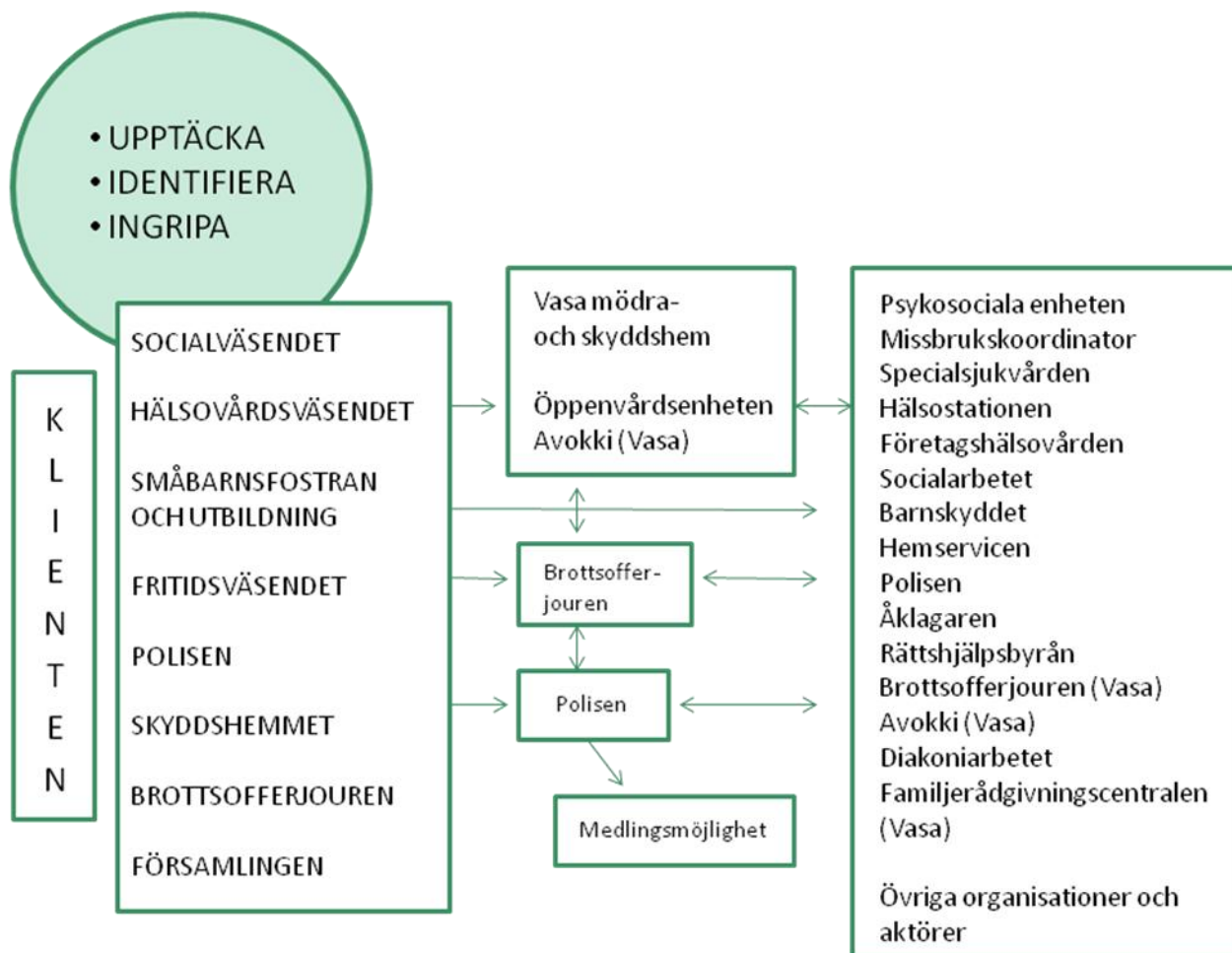
Agera på det säkraste och bästa sättet med tanke på offret. Utred omedelbart det säkraste handlings sättet där offrets situation tas i beaktande, det vill säga en säkerhetsplan för akuta situationer. Denna kan exempelvis utgöras av frågor som;

- Måste offret transporteras direkt till sjukhus, skyddshem, släktingar eller kan offret återvända hem?
- I vilket skede kontaktas övriga inblandade (förövaren/offret)?
- Vem tar kontakt?
- Se säkerhetsplan (bilaga 3)

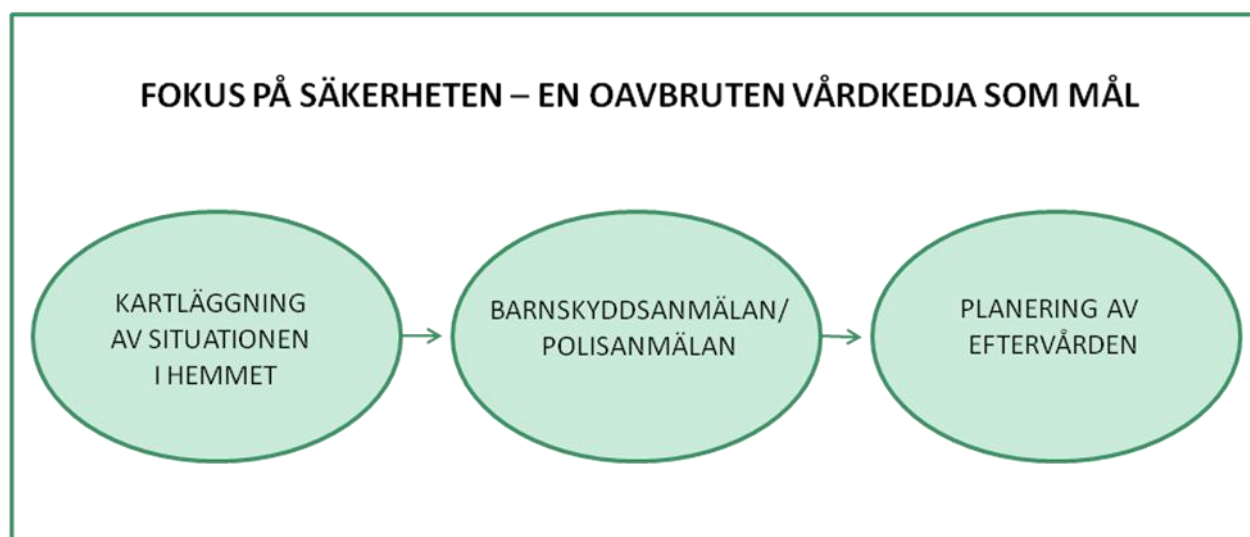
7.4 K5:s handlingsmodell för våldssituationer i närrelationer och inom familjen

Figur 1. De olika vårdstegen vid konstaterat våld.

Figur 2. Handlingsmodellen för Kust-Österbottens samkommun

Figur 3. Vårdkedja. Det är alltid viktigt att ha fokus på säkerheten vid alla steg i vårdkedjan.

8. Kontaktuppgifter

Om du har frågor kring våld så kan du ta kontakt med t.ex. följande instanser.

8.1 Social- och hälsovårdsväsendet

Till social- och hälsovårdsväsendets uppgifter hör att uppmärksamma eventuellt familjevåld, att ge omedelbar vård samt att följa upp situationen.

Kaskö grundtrygghetsbyrå: 045 1321593, Kaskö hälsocentral: 045 2322200

Korsnäs socialbyrå: (06) 3479111, Malax – Korsnäs HVC: (06) 3477611

Kristinestad socialbyrå: (06) 2216200, Vård- och omsorgscentralen: (06) 2218411

Malax socialbyrå: (06) 3477111, Malax – Korsnäs HVC: (06) 3477611

Närpes socialbyrå: (06) 2249111, Närpes HVC: (06) 2249511

Socialjouren: (06) 3252347 eller 112 (dygnet runt).

Vasa Centralsjukhus: (06) 3231111.

Närmare uppgifter hittas på K5:s hemsida, www.kfem.fi

8.2 Vasa mödra- och skyddshem

Vasa mödra- och skyddshem erbjuder tillfällig skyddsbostad och är öppet dygnet runt för våldsutsatta kvinnor och deras barn. På skyddshemmet och öppenvårdsenheten Avokki arbetar man separat med kvinnor, män och barn.

Vasa mödra- och skyddshem, Vörågatan 2 A, 65100 Vasa, tfn (06) 3129666 (nås dygnet runt), avokki@vaasanturvakoti.fi.

Öppenvårdsenheten Avokki, skolhusgatan 26 A 4, 65100 Vasa tfn. (06) 3173136, 040-7726078, avokki@vaasanturvakoti.fi

Även den som utövar våld kan få stöd och hjälp från Vasa mödra- och skyddshem.

8.3 Etelä-Pohjanmaan Ensi- ja turvakotiyhdistys

Etelä-Pohjanmaan Ensi- ja turvakotiyhdistys finns i Kauhajoki och erbjuder skyddsbostad för våldsutsatta kvinnor och barn. Skyddshemmets målsättning är bland annat att barn skall ha rätt till en trygg uppväxt, stöda föräldraskapet samt förebygga familjevåld och undvika ungas marginalisering. I Kauhajoki finns även hjälp och stöd för män.

Etelä-Pohjanmaan Ensi- ja turvakotiyhdistys ry. Yrjöntie 5 A 101, 61800 Kauhajoki. Tel. 050-4052136, toiminnanjohtaja@etelapohjanmaanensijaturvakoti.fi

8.4 Församlingar

Bergö församling	(06) 3430025
Kaskö församling	(06) 2227274
Korsnäs församling	044 4101800
Kristiinankaupungin suomalainen srk	(06) 2212308
Kristinestads svenska församling	(06) 2211073
Malax församling	(06) 3651048
Närpes församling	(06) 2204200
Petalax församling	(06) 3470274
Pörtom församling	(06) 3661005
Övermark församling	(06) 2204200

8.5 Brottsofferjouren

Brottsofferjourens grundläggande uppgift är att förbättra brottsoffrets, hans eller hennes närståendes samt vittnenas ställning i brottmål. Man kan kontakta brottsofferjouren per telefon eller via nätet och komma överens om en personlig träff. Man kan också kontakta anonymt (källa: www.riku.fi).

Västra-Finlands regionalbyrå/Vasa servicepunkt

Handelsesplanaden 26

65100 Vasa

(06) 3175654 eller 050 5729265 eller 0400 175269

Riksomfattande tjänster:

– Hjälpande telefon, mån - tis kl.13-21, ons - fre kl. 17-21, tfn 0203 16116

– Juristens telefonrådgivning, mån - tors kl.17-19, tfn 0203 16117

www.riku.fi

8.6 Medling

Österbottens medlingsbyrå (Vasa stad), Hovrättsplanaden 7D 62, 65100 Vasa

Tfn. (06) 325 2580

E-post: osterbottens.medling@vaasa.fi

www.vaasa.fi

Till verksamhetsområdet hör också kommunerna: Kaskö, Kristinestad, Korsnäs, Malax och Närpes

8.7 Polisen

Polisens uppgift är att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga brott, reda ut brott och sörja för att brott blir föremål för åtalsprövning. Polisen arbetar för att upprätthålla säkerheten i samarbete med andra myndigheter samt med sammanslutningarna och invånarna i ett område. Polisen skall även utföra andra uppgifter som enligt särskilda stadganden åligger polisen samt inom ramen för sina uppgifter lämna var och en den hjälp han behöver. (Källa: polislagen 1§).

Nödnummer(tfn): 112

Polisinrättningen i Österbotten (Vasa, Korsholm, Kristinestad, Laihela, Närpes, Vörå, Malax, Kornäs, Kaskö, Storkyro och Lillkyro)

- Vasa huvudpolisstation, Korsholmsplanaden 45, 65100 Vasa.
Tfn: 071 87 40511 (mån – fre kl. 08.00 – 16.15)

Anmälningmottagning tfn 071 87 49350 (mån – sön kl. 08.00 – 16.15).

- **Kristinestads polisstation, Parmansgatan 11b, 64100 Kristinestad**
Tfn: 071 87 40481 (mån – fre kl. 08.00 – 16.15)
- **Laihela polisstation, Laihiantie 50C, 66400 Laihela**
Tfn: 071 87 48400 (mån – fre kl. 08.00 – 16.15)

www.poliisi.fi

8.8 Åklagarämbetet

Åklagaren är en statlig myndighet med uppgift att se till att påföljden av ett brott blir den påföljd som lagen avser. Åklagarna utgör en självständig del av vårt rättsväsende. Undersökningen och utredningen av alla brott – förundersökningen – sköts av polisen. När undersökningen är slutförd skickas materialet till åklagaren, som gör en åtalsprövning. Åklagaren bedömer separat i fråga om varje brottsmisstänkt och varje gärning om ett brott har begåtts och om det finns tillräckligt bevis för att väcka åtal. Åtal måste väckas om det finns sannolika skäl till stöd för den misstänktes skuld. Om det inte finns tillräckliga bevis eller om åtal annars inte kan väckas – till exempel om åtalsrätten enligt lag redan är preskriberad – fattar åklagaren beslut om åtalseftergift. (Källa: www.oikeus.fi).

Åklagarämbetet i Österbotten, Korsholmsesplanaden 43, 65100 Vasa

Tfn: 029 56 26800

pohjanmaa.sy@oikeus.fi

www.oikeus.fi

8.9 Rättshjälp

Rättshjälpen innebär att en medborgare kan få ett biträde som hjälper till i en rättslig angelägenhet och att biträdet helt eller delvis bekostas med statens medel. Rättshjälpen omfattar alla slags rättsliga angelägenheter. Den som blivit offer för allvarliga våldsbrott och sexualbrott kan oberoende av inkomster få ett rättegångsbiträde som bekostas med statens medel. Rättshjälp beviljas inte företag eller organisationer (www.oikeus.fi).

Vasa rättshjälpsbyrå

Vasa kontor, Vasaesplanaden 20 B, 65100 Vasa
Tfn. 029 56 61240, 050 439 1207

Närpes kontor, Kyrkvägen 2, 64200 Närpes
Tfn. 029 56 61150, 050 532 9904
Fax 029 56 61159

Malax mottagning, Köpingsvägen 10, 66100 Malax
Tfn. 050 439 1207
vaasa.oikapu@oikeus.fi

www.oikeus.fi

8.10 Brottspåföljdsmyndigheten

Brottspåföljdsmyndigheten är en myndighet som verkställer fängelsestraff och samhällspåföljder och som arbetar inom justitieministeriets förvaltningsområde. Brottspåföljdsmyndigheten har som syfte att bidra till att förebygga återfallsbrottslighet och öka tryggheten i samhället (källa: www.rikosseuraamus.fi).

Vasa samhällspåföljdskontor (Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimisto)

Vasaesplanaden 20b

65100 Vasa

Tfn 029 56 80630

Till verksamhetsområdet hör också kommunerna: Kaskö, Korsnäs, Kristinestad, Malax och Närpes.

E-postadress: vaasa.ykst@om.fi

www.rikosseuraamus.fi

8.11 Skolväsendet/skolans elevvård

I varje skola finns en mångprofessionell elevvårdsgrupp som har till uppgift att finna lösningar för att hjälpa elever som behöver stöd. Man kan kontakta skolans personal eller skolhälsovården.

9. Slutord

Minister Stefan Wallin har i november 2010 kommenterat rapporten som Europeiska institutet för kriminalpolitik HEUNI utgav 2010. Rapporten visar att det är lika allmänt för män som för kvinnor att bli utsatta för fysiskt våld i närrelationer. Därtill har män och kvinnor ungefär lika ofta blivit utsatta för våld av sin tidigare partner. Enligt Wallins pressmeddelande 362/2010 skall man utan att underskatta våldet mot kvinnor vara medveten om att också män utsätts för våld i sina nära relationer. I den finländska kulturen förekommer en acceptans av våldsamt beteende. Wallin betonar, att man måste komma loss från detta. Målet bör vara en nolltolerans mot alla former av våld, oberoende av könet på förövaren eller på offret. Både ord och nävar kan göra ont: också mentalt våld är våld. Verkligheten är trots allt annorlunda för kvinnor. De utsätts för hotelser och sexuellt våld av sin partner oftare än män. Enligt rapporten är också våldets konsekvenser allvarligare för kvinnor än för män, och i det värsta fallet kan våldet i närrelationer leda till offrets död.

Den verksamhetsmodell för våld inom närrelationer och inom familjen som utarbetats av Österbottens samkommuns arbetsgrupp, är främst en allmänguide som är riktad till den personal som arbetar med familjerna. Den kan exempelvis bifogas till välfärdsplanen för barn och unga, välfärdsstrategin, säkerhetsplanen eller till liknande dokument.

Verksamhetsmodellen ger grundinformation om familjevåld och kan fungera som ett stöd i utarbetandet av enhetsspecifika verksamhetsmodeller och verksamhetskedjor. Det bör betonas att det är av stor vikt att varje enhet och arbetspunkt uppgör en enhetsspecifik verksamhetsmodell. För att kunna dra nytta av modellen och använda den som stöd i arbetet samt för utarbetandet av denna krävs regelbunden skolning och handledning för personalen som arbetar med familjerna.

Att prata om familjevåld och våld i nära relationer hör tillsammans med ett tidigt ingripande och en styrning till de rätta vårdformerna till nyckelprocesserna i avbrytandet av våldspiralen. Dessa skeden borde integreras till en naturlig klientkontakt genom att använda verksamhetsmodellen. Det svåraste i arbetet är emellertid den stora mängden dolt våld, som är svårt att identifiera och vars förekomst är svår att bevisa. De som upplevt familjevåld är i behov av trygghet. Pålitliga personer och tydlig information krävs för att utvärdera de olika situationerna. Slutligen kan det blott konstateras att våld inte upphör av sig självt, utan endast genom ingripande.

Källor

Ekbrand, H. 2006. *Separationer och mäns våld mot kvinnor*. Göteborg University: Göteborg Studies in Sociology No 28

Heiskanen, M., Ruuskanen, E. 2010. *Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa*. Yhdistyneiden kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) Julkaisusarja 66. Verkkojulkaisu.Helsinki.

Social- och hälsovårdsministeriets handböcker 2005, publikation 2005:7. *Kenelle lyönnit kuuluuvat? Vem angår våldet?* ISSN 952-00-1658-9 ISBN 952-00-1659-7

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2008, publikation 2008:10. *Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy suositukset. Rekommendationer om förebyggande våld i nära relationer och inom familjen*. ISSN 1236-2050 ISBN 978-952-002588-5

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2011, publikation 2011:12. *Slå inte barnet! – Nationella handlingsprogrammet för att minska kroppslig åga mot barn 2010-2015 (2011)*. ISSN 1236-2050 ISBN 978-952-00-3309-5

(text plockad ur Landstinget i Värmland, Center för traumatisk stress, Åsa Löfenberg. Forskning och folkhälsa Gull Britt Rahm)

Social- och hälsovårdsministeriet. 2013. Hämtad den 10.2.2013 från: http://www.stm.fi/sv/valfard/forebyggande_av_vald_och_brott/vald

Internetadresser:

www.suvantory.fi

www.monikanaiset.fi

www.sosiaaliportti.fi

www.vaasanturvakoti.fi/skyddhem.html

Bilaga 1

Identifierande av våld (Sirikka Perttu & Marie Rautava, 2002)

Fysiska skador

- Skador (rodnad, skrubbsår, blåmärken, krosskada, sår, brännskada, fraktur)
- Återkommande skador
- Skador i olika läkningsskeden
- Skador på kroppsområden som täcks av kläder
- Dröjer med att söka vård
- Kan/vill inte förklara hur skadorna har uppstått
- Avböjer fortsatt vård/tjänster
- Följeslagare är hela tiden med (kontroll)

Psykosomatiska symptom

- Hjärtklappning, rytmstörningar, bröstsmärtor, smärtor kring hjärtat
- Hyperventilation, andas snabbt, darrar, svettas, yrsel
- Magont och illamående
- Störningar i menstruationscykeln
- Insomningssvårigheter, sömnlöshet, mardrömmar
- Ätstörningar

Psykosociala symptom

- Skuld-/skamkänslor
- Uppmärksam och hela tiden på sin vakt
- Snabba känslöväxlingar
- Otålighet och vredesutbrott
- Depression, förtvivlan, cynism
- Känsla av värdelöshet och att ha förlorat sitt människovärde
- Uppfattningen om sig själv och omvärlden har förändrats
- Social isolering
- Självmordstankar och självmordsförsök

Skador som uppstått till följd av sexuellt våld

- Skador på könsorganen, runt analöppningen, på lårens insida och på bröstet
- Blödningar från slidan eller ändtarmen
- Smärtor i mag- och bäckenområdet
- Undviker undersökningar i bäckenområdet
- Ickeönskad graviditet/abort
- Komplikationer under graviditeten/missfall

Symptom i anslutning till beteendet

- Underkuvad, nervös eller fientligt uppförande
- Annullerar/glömmer bort reserverade tider
- Beteendet förändras då partnern kommer på plats
- Vårdat utseende förändras till ovårdat

Bilaga 2

Direkta frågor när du misstänker våld inom familjen och i närrelationer

1. Har du en närstående som ibland uppför sig så att du är rädd för honom/henne?
2. Är personens uppförande gentemot dig nedsättande, förödmjukande eller kontrollerande?
3. Har en närstående:
 - hotat dig med våld (inbegriper även hot om användning av vapen eller redskap)?
 - Tagit tag i dig, rivit, skuffat, slagit till eller sparkat dig?
 - Använt sig av annat våld gentemot dig? Om så är fallet, hurudant våld?
 - Utövat påtryckning, tvingat eller försökt tvinga dig till sexuellt umgänge?
4. Har en närstående uppfört sig våldsamt mot ert barn eller era barn?
5. Har ditt barn uppfört sig våldsamt mot dig?
6. Har du själv använt våld mot någon närstående?
 - Om så är fallet, mot vem?
7. Har du fått hjälp i den situationen?
 - Om du har, hurudan hjälp?
 - Om du inte har, hurudan hjälp skulle du vilja ha?

Andra eventuella direkta frågor, t.ex.:

- Slår....
- Har någon hotat....
- Hindrar/förbjuder någon....
- Vad händer om du inte följer din närståendes vilja....
- Har du en närstående som hotar att göra dig illa, om du inte....
- Har en närstående slagit sönder föremål....
- Utövar han/hon påtryckning.... måste du gå med på....
- Följer din närstående dig.... ringer han upp dig för att kontrollera....

Frågorna på den här sidan har uppgjorts utgående från Sirkka Perttus utredning (2004) *Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvolassa.*

Bilaga 3

Säkerhetsplan

Kvinna

- Hurudant akut skydd behöver hon? Är det bättre att hon åker till skyddshem/sjukhus/en vän eller kan hon återvända hem?
- Är det skäl att söka om besöksförbud?
- Erbjud henne ett nytt besök inom 1-3 dagar
- Har hon familjemedlemmar, släktingar eller vänner som hon kan vända sig till vid hot om fara?
- Om hon vill åka hem, ge skriftlig information om skyddshemmet och andra ställen där man kan söka om hjälp och betona hur viktigt det är med ett nytt besök
- Säkerställ att hon har numret till polisen och allmänna nödnumret
- Om hon har en pålitlig granne, uppmana henne att komma överens med grannen om tillkallande av polis i situationer då offret inte själv inte kan göra det (signaleringssystem)
- Berätta för henne också om de juridiska aspekterna (brottsanmälan, rannsakningsprocessen m.m.)
- Uppmana henne att bevara dylik information på ett säkert ställe så att våldsutövaren inte hittar den
- Repetera med offret flyktvägarna från hemmet i en nödsituation
- Repetera hur man kan skydda sig i en misshandelssituation (skyddande av huvud, mage med händerna)
- Instruera offret hur man kan förutse risksituationer och om det är möjligt att lämna hemmet före misshandelssituationen bryter ut
- Instruera offret att ha en skyddsväska färdig: i väskan bör finnas nycklar, pengar, viktiga telefonnummer, pass, bank- och kreditkort, recept, reservkläder m.m. (bilens tredje nycklar)
- Skyddsväskan kan också bevaras hos en vän/anhörig
- Instruera offret att skaffa ett eget hemligt bankkonto, dit hon i mån av möjlighet kan sätta in pengar för ett oväntat behov eller för framtiden
- Betona för ett offer som utsatts för fysiskt/sexuellt våld betydelsen av att genast besöka läkare samt att det inträffade dokumenteras (brottsundersökning, besöksförbud)

Barnen

- Man berättar öppet om faran för barnen
- Man berättar om flyktvägarna och ställen som man kan fara till
- Man lär dem telefonnummer vart de kan ringa

Mannen

- Man bedömer självdestruktionsrisken och till den anslutande granskningar (i en risksituation kontakttagande minst en gång om dagen)
- Förhindrar egendomsförstörelse
- Man berättar för mannen om sådana ställen, där han kan få hjälp i krissituationer (skyddshem, hälsovårdscentral, psykiatri)
- Man utreder möjligheterna att söka hjälp hos vänner och släktingar
- Man lär sig att behärska (t.ex. time out och att förutse våld samt söka hjälp)

Källa: Tavoitteena uhrin turvallisuus: Sirkka Perttu ja Marie Rautava 2002

Bilaga 4

Information och diskussionsforum på internet

Apua info, portti auttaviin verkkopalveluihin	www.apua.info
Etelä-Pohjanmaan Ensi- ja turvakoti	www.turvakoti.net
Förbundet för mödra- och skyddshem	www.ensijaturvakotienliitto.fi
Kriisikeskus netissä (Mielenterveysseura)	www.tukinet.fi
Lasten ja nuorten netti (MLL)	www.lastenjanuortennetti.net
Lapsen oikeus väkivallattomaan elämään ry	www.yhdistyslovery.com
Lyömätön linja	www.lyomatonlinja.fi
Miessakit ry	www.miessakit.fi
Monika-naiset Liitto ry (monikulttuuriset naiset)	www.monikanaiset.fi
Kvinnolinjen	www.naistenlinja.com
Polisen	www.poliisi.fi
Väldtäktskriscentralen	www.tukinainen.fi
Brottsofferjouren	www.riku.fi
Turvakoti netissä, nettiturvakoti	www.turvakoti.net
Föreningen för skyddshem för äldre	www.suvariantory.fi
Vasa mödra- och skyddshem	www.vaasanturvakoti.fi